

ΙΔΕΕΣ-ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ: ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ Η πράξη και οι ιδέες είναι το καίριο δίπολο της πολιτικής και όσοι δεν το καταλαβαίνουν υποβαθμίζουν την πολιτική και την ίδια τη ζωή. Όμως η μόνιμη και θλιβερή επωδός των πολιτικών και των πολιτικολογούντων είναι η προτεραιότητα της πράξης έναντι της θεωρίας και των ιδεών της. Αλλά δεν μας λένε τι είναι η πράξη την οποία επικαλούνται. Και είναι να απορεί κανείς πώς με τόση επίκληση και απαίτηση πράξης στο πεδίο της πολιτικής καταλήξαμε σε τέτοια απραξία και τέτοια δραματική αποτυχία όλων των συστημάτων, της πολιτικής και της κοινωνίας.

Γι' αυτό θα πρέπει να διευκρινίσουμε το αναγκαίο ελάχιστο περιεχόμενο της πράξης και της σκέψης, για να κατανοήσουμε καλύτερα το παραπάνω. Τι είναι, λοιπόν, η πράξη; Μια ανθρώπινη ενέργεια τυχαία ή με κάποιον σκοπό; Ο σκοπός αυτός τι μπορεί να είναι; Το απολύτως άμεσο ή κάτι περισσότερο στρατηγικό και οραματικό, που να μπορεί να συμπεριλάβει και σχεδιασμούς ευρύτερους πέραν των άμεσων αναγκών της επιβιωτικότητας;

Είναι προφανές ότι σε κάθε έκφραση έχουμε: το **υποκείμενο**, τον **σκοπό** του, την δράση ή **πράξη** και το **αποτέλεσμα** όλων αυτών. Πάντοτε υπάρχει κάποια δράση ενός υποκειμένου που επιφέρει ορισμένα αποτελέσματα. Επομένως, στην πραγματικότητα η διαφωνία έγκειται στον σκοπό, ο οποίος όμως σχετίζεται στενά με κάποια ιδέα (μικρή ή μεγάλη). **Ο προσδιορισμός του ανθρώπινου σκοπού είναι το αληθινό διακύβευμα αυτής της διαμάχης και μαζί του, επομένως, ο αυτοπροσδιορισμός του ανθρώπου που είναι συνάρτηση αυτού του σκοπού.**

Σε αυτό το ζήτημα θα σημειώναμε ορισμένα στοιχεία ως σημαντικά:

1) Η επιδίωξη μόνον του άμεσου προσιδιάζει κυρίως στο ζωικό

βασίλειο με την περιορισμένη νοημοσύνη του – άρα και στο ζωικό μέρος της ανθρώπινης φύσης. Αυτό δεν είναι καθεαυτή ιδέα ή θεωρία αλλά ένστικτο ή φυσική ανάγκη, γι' αυτό δίνει την εντύπωση πράξης δίχως θεωρία. Η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου από το ζώο έγκειται φυσικά στην αυτοσυνείδηση και τον μακρόπνοο ποιοτικό σχεδιασμό. Επειδή όμως και τα ζώα διαθέτουν μία περιορισμένη ικανότητα σχεδιασμού για τις άμεσες ανάγκες τους, θα πρέπει να προσθέσουμε ότι ο σχεδιασμός που διαφοροποιεί τον άνθρωπο από το ζώο πρέπει να αναφέρεται **σε πεδία πέραν της ανάγκης επιβίωσης, εφ' όσον επιδιώκει πλέον μία ελευθερία μετουσιωμένη δραματικά από την αυτοσυνείδηση, αλλά χωρίς να διακόπτεται ο δεσμός που συνδέει αυτά τα πεδία με την ανάγκη, γιατί ο άνθρωπος διαθέτει και τη ζωικότητα.** Χωρίς όμως κατανόηση αυτού του πράγματος, οδηγείται σε αντιφάσεις. Βέβαια, το άμεσο μπορεί να είναι πολύπλοκο, αλλά κατά την κρίση μας η πολυπλοκότητα καθεαυτή δεν αρκεί για να χαρακτηρίσει τον άνθρωπο ως τέτοιο. Το άμεσο απαιτεί αντανakλαστικότητα και, όταν ο νους χρησιμοποιείται μόνον για να ενισχύσει αυτή τη ζωική αντανakλαστικότητα, έχει εκπέσει πλέον της θέσης του και έχει υποταχθεί στα ένστικτα. Π.χ. το να παίξει κανείς στο χρηματιστήριο για το κέρδος είναι κάτι πολύπλοκο διαδικαστικά, αλλά αυτή η πολυπλοκότητα, αναφέρεται στα ένστικτα και μάλιστα στρεβλωμένα.

2) Δεν είναι κατανοητό πώς είναι δυνατόν να πιστεύει κανείς πως το μακρινό εμποδίζει την εξυπηρέτηση του άμεσου. Αυτό μπορεί να συμβαίνει μόνον σε μονολιθικές συνειδήσεις που θεωρούν τον νου ως ένα πεδίο αποξενωμένο από την πράξη ή σε συνειδήσεις των οποίων οι επιλογές αποβλέπουν πάντοτε στο αυτονόητο που ελέγχει τις μάζες. Η μεν αποξένωση όμως είναι μία φαντασίωση, η δε μαζικότητα υπό την έννοια του αγελαίου (γιατί μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει τη λέξη και με άλλο περιεχόμενο) είναι ενστικτώδης και δεν είναι ικανή για αληθινή ανθρώπινη πράξη.

3) Γιατί συνέβη αυτή η σύγκρουση στη ζωή του ανθρώπου; Επειδή ως άνθρωπος αναρριχήθηκε μεν σε πεδία πέραν της ζωικής ανάγκης

και δημιουργησε θεωρίες και προσέγγισε ιδέες, αλλά κατόπιν θέλησε να παραμείνει στη ζωικότητα και το πεδίο της ανάγκης, ενισχυμένα όμως από τον νου του για να υπερισχύσει. Αυτό το θέλησε, επειδή όλο το ψυχολογικό του εποικοδόμημα είναι στηριγμένο σε αυτό το πεδίο και σε αυτό αποσκοπεί. Τότε ανεκάλυψε ότι οι θεωρίες δεν χωρούσαν ούτε ήταν συμβατές με αυτήν την κατάσταση και προσπάθησε να τις αποξενώσει από τον ίδιο και να δώσει φαντασιακές εξηγήσεις γι' αυτό, που όμως ήταν αναπόφευκτα ανεπαρκείς. Και, έτσι, ο κόσμος του ανθρώπου και της πολιτικής είναι ένα μείγμα ζωικότητας και ανθρώπινων στοιχείων αλληλοσυγκρουόμενων. Τα ανθρώπινα στοιχεία όμως που απωθούνται τείνουν να αυξήσουν τις στρεβλώσεις επιθετικά, επειδή τελικά χρησιμοποιούνται με ανάρμοστο τρόπο, όπως π.χ. ο νους που ενισχύει τη ζωικότητα και η ανάγκη για ελευθερία που ενισχύει την κυριαρχικότητα.

Εφ' όσον αυτή η πρακτική προσιδιάζει στη ζωικότητα του ανθρώπου, πρέπει να έλθουμε τώρα στο πρόβλημα του προσδιορισμού της φύσης της πραγματικά **ανθρώπινης πράξης**. Υπάρχει πράξη δίχως ιδέα να την υποκινεί; Αν δεν υπάρχει κάποια ιδέα ως κίνητρο της πράξης, δεν θα πρόκειται για αληθινή πράξη αλλά για αντανακλαστική ενστικτώδη κίνηση. Για παράδειγμα, κάποιος πεινάει και εξεγείρεται, πράγμα που είναι ενστικτώδης αντίδραση, κάποιος άλλος έχει συλλάβει μια βαθιά ανάγκη για αυτοπροσδιορισμό με ελευθερία από τα αποκτήματα και επιχειρεί να την αποκτήσει, πράγμα που είναι πράξη επειδή δεν παρεμβαίνει το γνωστό ένστικτο αλλά το όραμα. Όπως λέει ο Γιάννης Ζήσης στο βιβλίο *Ειρήνη και Διανόηση στην Εισαγωγή* "... διαφάνηκε και μια μακροχρόνια αποτυχία των επαναστάσεων που δεν έγιναν υπό το φως των ιδεολογιών αλλά σαν έκρηξη των συνθηκών χωρίς στρατηγική από τη βάση".

Θα προσθέταμε ότι **πολιτική πράξη χωρίς ιδέα είναι σκέτος θόρυβος**, που άλλη χρησιμότητα δεν έχει από το να απαλλάσσει, από το ένα μέρος, τον πράττοντα από την αίσθηση ευθύνης να αντιμετωπίσει τα γεγονότα δημιουργώντας του ψευδαισθήσεις επάρκειας και, από το άλλο μέρος, να διευκολύνει τους

εξουσιαστές να παρουσιάσουν ένα ψευδές έργο με ψευδείς πράξεις. Αυτό δεν είναι αληθινή πράξη ή, μάλλον, είναι κραυγαλέα απραξία, επειδή ως πράξη είναι ακατάλληλη για τις ανθρώπινες ανάγκες. Ο άνθρωπος πιστεύει αφελώς ότι με απλή δική του απόφαση θα καθορίσει τους σκοπούς του. Ωστόσο, **τους σκοπούς δεν τους θέτει μόνον το συνειδητό μέρος του εαυτού του με την επιθυμία, αλλά και η ίδια η βαθύτερη φύση του.** Το ότι αυτή η φύση του είναι “δική του” δεν σημαίνει ότι την γνωρίζει κιόλας. Και εδώ έχουμε σύγκρουση σκοπών: άλλον σκοπό θέτει η συνειδητότητά του με την επιθυμία της και άλλον επιβάλλει η ανθρώπινη φύση του – εξ ου και η σύγκρουση μεταξύ τους και το ανικανοποίητο.

Γιατί δεν μπορεί να εκπληρωθεί ο σκοπός; Γιατί πρέπει προηγουμένως να διαπιστωθούν τα πραγματικά αίτια των συνθηκών που θέλει κανείς να αλλάξει και έπειτα να αναιρεθούν αυτά τα αίτια. Η αληθινή μάχη δεν θα πρέπει να γίνει πάνω στις συνθήκες (αν και θα γίνει κι αυτή) αλλά στα εσωτερικά αίτια που τις δημιουργούν. Αυτή η αναίρεση σημαίνει δημιουργία νέων αιτίων που θα οδηγήσουν στις νέες συνθήκες. Το ένστικτο αναφέρεται μοναδικά στο άμεσο και οι σχεδιασμοί του είναι τρομερά βραχυπρόθεσμοι, ωστόσο ακόμη και αυτοί αποτελούν ένα ενιαίο όλο. Αντιθέτως, στον άνθρωπο ως όλο τα πάντα βρίσκονται σε κατάσταση κατάτμησης, όπως η θεωρία, η πράξη και οι σκοποί.

Αυτοί που αποσυνέδεσαν τη θεωρία από την πράξη είναι υπόλογοι μιας βαθιάς μόλυνσης στη σκέψη που θέλησε να κατατμήσει σε μέρη κάτι ολότελο και αναπόφευκτα ενωμένο. Αυτό αποδεικνύεται από το ότι σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις κοινωνικών ανατροπών το άμεσο απορρόφησε τόσο καταστροφικά το μακρινότερο όραμα, που γίνεται εμφανές πως το όραμα για τους περισσότερους δεν αποτελούσε τον κεντρικό πυρήνα των εξελίξεων αλλά απλώς μία ωραιοποίηση των ενστίκτων. Συχνά, βέβαια, υπάρχει η αναντίρρητη ανάγκη να εξυπηρετηθούν άμεσα ορισμένες ανάγκες επιβίωσης, αλλά αυτό δεν μπορεί να σημαίνει λήθη του κεντρικού κινήτρου ούτε αναβολή του, γιατί αυτά τα δύο δεν είναι εκ φύσεως ανταγωνιστικά – μόνον στο μυαλό του ανθρώπου είναι

ασύμβατα. **Αυτό που τα καθιστά ασύμβατα είναι οι προθέσεις των ανθρώπων και όχι η ίδια η φύση τους.** Στην πραγματικότητα, λοιπόν, ο άνθρωπος επιθυμεί να διατηρήσει τη ζωικότητά του ενισχυμένη από τον νου και ταυτόχρονα να απορρίψει τις ιδέες που συλλαμβάνει αυτός ο νους. Επειδή όμως αυτή η επιθυμία του είναι φύσει ακατάλληλη γι' αυτόν, δημιουργεί δυσαρμονία και μη επιθυμητά αποτελέσματα. Ο νους ως αυτοσυνείδηση δεν προοριζόταν να ενισχύσει τη ζωικότητα αλλά την ανθρωπινότητα.

Και έτσι, συμβαίνουν τελικά δύο πράγματα: η μεν κοινωνία αποσκοπεί στην ανάκτηση ή απόκτηση υλικών και ψυχολογικών ευχερειών και οι ιδέες δεν αποτελούν γι' αυτήν τίποτε άλλο παρά μια ηθικοποίηση των αιτημάτων της έναντι της ισχύος, η δε κυβερνώσα ελίτ παρασύρεται στη δίνη και την ικανοποίηση της εξουσιαστικότητας και δεν χρειάζεται τη θεωρία και τις ιδέες της παρά μόνον για εξαγγελτικές πρακτικές χειραγώγησης της κοινωνίας. Το ανθρώπινο όμως στοιχείο παραμένει ανικανοποίητο και δραματικά αποτυχημένο.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Μάιος 2017

Φωτογραφία: pixabay.com

(solon.org.gr)